

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER
UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

26E JAARGANG

WOENSDAG 23 JULI 1941

No. 1331

WAARNEMEND HOOFDREDACTEUR:

J. H. M. Meijerink (Schiebroek).

Redactie en Administratie: Pieter de Hoochweg 122, R'dam-W
Aangeteekende stukken: Bijkantoor Ruigeplaatweg.
Telefoon Nr. 35000. Postrekening 8408 (ten name van
„Economisch-Statistische Berichten”).

Abonnementsprijs voor het weekblad, waarin tijdelijk is opgenomen het Economisch-Statistisch Maandbericht, franco p. p. in Nederland f 21*.— per jaar. Buitenland en koloniën f 23.— per jaar. Abonnementen kunnen met elk nummer ingaan en slechts worden beëindigd per ultimo van elk kalenderjaar. Losse nummers 50 cent. Donateurs en leden van het Nederlandsch Economisch Instituut ontvangen het weekblad gratis en genieten een reductie op de verdere publicaties. Adreswijzigingen op te geven aan de Administratie.

Advertenties voorpagina f 0.50 per regel. Andere pagina's f 0.40 per regel. Plaatsing bij abonnement volgens tarief.

INHOUD:

	Blz.
Wettelijke landschapsbescherming en -verzorging als onderdeel van een nationaal plan door Dr. W. C. Klein	440
De ontwikkeling van het Nederlandsche bedrijfsleven in het licht der bankbalansen door W. T. F. Stee	446
De Rijksmiddelen over Juni 1941	447
M a a n d c i j f e r s	
Overzicht van den stand van de Rijksmiddelen ..	449
Gecombineerde maandstaat van de vier Nederlandsche groote banken en van het Nederlandsche bedrijf van de Nederlandsche Handel-Maatschappij	449
S t a t i s t i e k e n .	
Bankdisconto's — Wisselkoersen — Bankstaten..	450

GELD- EN KAPITAALMARKT.

De ruimte op de *geldmarkt* blijft zich onverminderd handhaven en zal zich waarschijnlijk nog meer accentueeren, wanneer het Rijk binnen afzienbaren tijd zijn geheele schuld aan rechtstreeks bij de Bank ondergebracht schatkistpapier zal hebben afgelost, aangenomen althans, dat De Nederlandsche Bank voortgaat uitbreiding te geven aan haar buitenlandsche wisselportefeuille. In de afgelopen week nam deze weder met f 23 miljoen toe tot f 380 miljoen. De ruimte op de geldmarkt weerspiegelt zich zeer in het bijzonder ten aanzien van de noteeringen voor het kortlopende schatkistpapier, d.w.z. voor termijnen korter dan 3 maanden, voor welke een groote vraag bestaat, terwijl houders hiervan in het algemeen niet tot afgifte bereid blijken. Zij dus, die momenteel een belegging op korten termijn zoeken, kunnen hierin op de markt practisch niet slagen, zoodat zij op den agent zijn aangewezen, die, zooals bekend, echter niet korter dan 3 maanden afgeeft. Zolang met de mogelijkheid, respectievelijk waarschijnlijkheid, van de komst van een Staatsleening rekening dient te worden gehouden, zal het bovengenoemde aspect van de geldmarkt zich wel niet wijzigen; de banken toch zijn onder deze omstandigheden niet bereid haar kort papier af te stooten. De ruimte op de geldmarkt weerspiegelt zich ook steeds duidelijker in de maandelijksche balansen der groote banken, waarop het crediteurencijfer een onafgebroken stijging aantoot; in de maanden Mei en Juni van 'dit jaar resp. met f 25 en f 36 miljoen. Een en ander moet — gegeven de onmogelijkheid om andere rentegevende uitzettingen te vinden — leiden tot een evenredige toeneming van de portefeuille schatkistpapier der banken; in de afgelopen maanden zelfs tot een *meer dan evenredige* toeneming als gevolg van den steeds verderen teruggang van het debiteuren- en prolongatiecijfer, zoodat momenteel de schatkistportefeuille der vier groote banken reeds bijna 90 pCt. van haar crediteuren uitmaakt.

Op de *obligatiemarkt* heerschte in de afgelopen week over het algemeen een prijs houdende stemming. De 4 pCt. Nederlandsche Staatsleening 1941 handhaafde zich op circa 99½, terwijl de 3 pCt. leening 1937, die de week opende op 88 15/16, deze verliet op 88 5/8, na op Woensdag een koers van 89½ te hebben te zien gegeven. Voor de Indische leeningen, bleef de belangstelling levendig, hoewel zij op het einde der week toch iets zwaarder in de markt kwamen te liggen.

De 4 pCt. emissie Hilversum blijkt een succes te zijn geworden, zoodat met meer emissies rekening kan worden gehouden.

De *aandeelenmarkt* vertoonde de afgelopen week, vooral voor de Indische fondsen, een opgewekt beeld. Een belangrijk verschijnsel hierop was, dat thans ook de tabakswaarden in de rijzing deelden, waaraan waarschijnlijk de fraaie cijfers omtrent de veilingen te New York niet vreemd waren. Aan het einde van de week werd de stemming echter minder opgewekt, vermoedelijk veroorzaakt door het aftreden van het Japansche kabinet, waardoor de onzekerheid omtrent den toestand in het Verre Oosten weer toenam. H.V.A.'s stegen van 420 tot 437, om daarna terug te loopen tot circa 426.

WETTELIJKE LANDSCHAPSBESCHERMING EN -VERZORGING ALS ONDERDEEL VAN EEN NATIONAAL PLAN.

Gouverner c'est prévoir.

Men ijvert reeds eenige tientallen jaren allerwegen voor natuurbescherming. Ook in economische kringen breekt het besef door, dat de Nederlandsche ruimte alleen dan een maximaal nuttig effect kan hebben voor landbouw, industrie en verkeer, als voor de werkers in deze bedrijven herstel van arbeidskracht en arbeidsvreugde en dus economische weerbaarheid te vinden is in ontspanningsgebieden, waarin zij de werksfeer een tijdlang kunnen ontvluchten. In deze gebieden moet ongerept natuurschoon of cultuurschoon, dus in het algemeen landschapsschoon, op hen kunnen inwerken, ter verhooging van hunne geestelijke weerbaarheid.

Uiteraard zullen deze landschapsgedeelten buiten de sfeer van industrie en verkeer en meestal ook buiten die van den landbouw moeten liggen. Deze laatste eisch moet zeker gesteld worden ten behoeve van dat vijfde deel der Nederlandsche werkers, dat blijkens de beroepstelling van 1930 in den landbouw werkte. Men moet m.i. daaraan zelfs vasthouden voor dat deel dezer landbouwende bevolking, dat zich van de recreatiemogelijkheid in een geheel andere omgeving nog niet bewust werd, doch dit inzicht zeker eens zal krijgen in verband met den socialen vooruitgang en de toenemende rol van den vacantietyd, waarvoor velen ijveren.

Om zulke vacantiegebieden zooveel mogelijk overal in fragmenten te behouden, spreekt men de laatste tien jaren meer en meer over landschapsbescherming en landschapsverzorging. Deze termen dekken, veel meer dan het woord natuurbescherming, het geheele begrip van de bescherming van de schoonheid van het landschap. Het woord natuurbescherming wekt gewoonlijk alléén de gedachte aan het bewaren van kleinere terreinen van eenige honderden ha als natuurmonument, meestal door aankoop. Inderdaad moeten voortaan geheele landschappen onze aandacht hebben. In een landschap leven en werken menschen en bedrijven en treedt ook de overheid telkens op. Het is een onderwerp, dat een algemeen Rijksbelang vertegenwoordigt; hier is dus een terrein weggelegd voor behoud van natuur- en landschapsschoon door regelende Rijksvoorschriften en wettelijke maatregelen. Aankoop van een heel landschap is immers niet wel mogelijk.

Toeneming der bevolking, afnemng beschikbaar natuurterrein.

Hoewel inzake landschaps- en natuurbescherming zeer veel bereikt werd, is dit toch bij lange na niet voldoende gebleken. Immers de bevolking van Nederland neemt met ongeveer 1 miljoen zielen per 10 jaar toe, doch het voor deze bevolking beschikbare natuurterrein, met name de woeste grond, neemt elk jaar af, speciaal tengevolge van allerlei ontginningen, waaraan in 1938 bijv. ruim 10.000 ha van den zgn. woesten grond meestal heide en ook wat moerassen en plassen ten offer vielen¹⁾.

Indien er ergens een snel toenemende verstoring van evenwicht te zien valt, dan is het dus wel bij de voorziening van onze sterk groeiende vaderlandsche bevolking met recreatie-terrein. Bestond er nog bij beide een toename, al was zij dan ook het kleinste bij de ontspannings-terreinen, dan zou de toestand tenminste nog eenigszins bevredigend zijn. Thans echter ontstaat er, bij de boven-

¹⁾ Voor 1939 is het cijfer onbekend, doch ook zeker 10.000 ha; eveneens is het voor 1940 onbekend, doch alleen in de eerste helft van 1940 werden reeds 5000 ha woeste grond ingevolge de vorderingswet op korten termijn onteigend om te worden ontgonnen. Gebrek aan kunstmest en aan arbeiders zal het tempo slechts korten tijd verlangsamen.

aangeduide tegengestelde ontwikkeling, werkelijk een steeds ernstiger wordende noodtoestand. Er is nl. geen enkele aanwijzing te vinden, dat de behoefte van ons volk aan recreatie in de vrije natuur, ter instandhouding van zijn arbeidsvreugde en arbeidsprestatie, zou zijn afgenomen, al is het besef van deze behoefte bij de massa's in de steden een enkele maal zeekgeraakt. Met het oog op het steeds drukker en enerwieverder wordende leven van de meesten geldt veel eerder het tegendeel. Ook is en blijft de woeste grond, met name in den vorm van heiden en zandstuivingen, steeds het meest gezochte ontspanningsgebied. Daarnaast staat het bosch als even belangrijk verpoozingsterrein. Het neemt relatief weinig toe, omdat van de 10.000 ha thans jaarlijks ontgonnen woesten grond slechts een vierde beboscht wordt. Voorts verdwijnt elk jaar ca. 700 ha bosch (periode 1920—'34). De rest van den woesten grond (7500 ha) wordt cultuurland. Dit is veel en veel minder gezocht voor ontspanning, hoe mooi het ook soms zijn kan.

Het is dus dringend noodig correctieven te vinden voor het verlies van circa 7500 ha woesten grond per jaar. Daarbij staat vast, dat aankoop en reserveering tot natuurmonument van 7500 ha per jaar, of zelfs maar van een tiende deel daarvan, voor onze vereenigingen en stichtingen een onmogelijkheid is. Met bescherming van relatief kleine stukken natuurterrein door aankoop zullen wij er op den duur niet komen; dit mooie werk eischt thans aanvulling met bescherming van geheele landschappen. Deze kan men niet koopen en van landschapsmonumenten zal dus in dezen zin nooit sprake kunnen zijn. Voor het behoud van mooie landschappen als zoodanig moeten wettelijke regelen worden gesteld, om voor het natuurschoon schadelijke veranderingen (waaronder ontginningen) te beletten of te reduceeren. *Dus kome er Rijks-toezicht, het beste door een speciale commissie, op bepaalde velomschreven gedeelten van mooie landschappen.* Daarnaast ga de aankoop of reserveering van kleinere natuurmonumenten door Staat en particulieren, ook als zij meer een wetenschappelijke dan een sociale functie hebben, onverminderd door.

De voorstellen, die hieronder voor dit Rijks-toezicht worden gedaan, betreffen in hoofdzaak weinig vruchtbare zandgebieden van gering economisch belang; landbouw en veeteelt spelen er meestal een ondergeschikte rol. De tracés der nog niet aangelegde wegen van het Rijkswegenplan gaan er zelden doorheen, of anders langs reeds bestaande wegen. Dit geldt ook voor de scheepvaartkanalen. *Daarom behoeven de voorgestelde regelingen niet te wachten op het nationale plan, dat men nu zal gaan opmaken.* In het algemeen zullen m.i. steeds enkele regelingen, die urgent zijn, niet kunnen wachten op zoo algemeene, veelomvattende en dus tijdroovende studiën als een nationaal plan medebrengt. Bovendien laat zich op het huidige oogenblik precies aangeven, welke gebieden het meest van belang zijn, wat natuur- en landschapsschoon betreft; bij ontginning, drainage, inpoldering en wegaanleg hangt het af van den stand der techniek en van het verkeersnet op een bepaald oogenblik, welke gronden het meest in aanmerking komen.

Oppervlakte aan natuurreservaten.

In het algemeen verardert het economische aspect van de wereld bij den dag. Gaan we thans even na, hoe het met onze beschermde terreinen staat. De Vereeniging tot Behoud van Natuurmonumenten (opgericht in 1907), het Staatsboschbeheer, de provinciale vereenigingen — de zgn. „Landschappen” — en enkele stichtingen als „Het Nationale Park de Hoge Veluwe” brachten met elkander in ca. 35 jaren ca. 40.000 ha natuurreservaat tot stand, nl. resp. ca. 11.000, ca. 10.000, ca. 8500 en ca. 9600 ha. Hiervan is ruim een derde vrij toegankelijk, niet te ver verwijderd van de werkcentra en dus voor 100 pCt. geschikt voor weekeind-ontspanning, nl. resp. 8000, 2000,

3000 en 1600 ha, dus in totaal circa 14.500 ha natuurreservaat. Daarnaast vormen de Staatsbosschen, welke thans ca. 28.000 ha beslaan en in de naaste toekomst nog wel 10.000 ha grooter zullen worden, een belangrijke aanvulling van onder toezicht staand ontspanningsgebied, dat dikwijls heel mooi en grotendeels vrij toegankelijk is. Tenslotte zijn er 15.000 ha gemeentebosch aangelegd. Voorts hebben wij een oppervlak van ca. 55.000 ha aan, zij het ook meestal onder allerlei belemmerende voorwaarden, opengesteld landgoederen. Dit is intusschen een gelukkig begin want op de landgoederen en andere particuliere bezittingen bevindt zich bijna drie kwart van het geheele Nederlandsche bosch²⁾. De genoemde staats- en gemeentebosschen nemen nog toe, doch voor de ontspanning is dit geen groote winst, omdat zij ontstaan uit heide en zandstuivingen. Slechts een zeer klein deel der staatsbosschen ontstond door aankoop van voor het publiek gesloten landgoederen en stelde dan een werkelijke stijging van het recreatie-oppervlak voor; voor het overige is het een boschoppervlak, dat ontstaat uit ander natuur-schoon, dat al bestond en ook toegankelijk was.

Het belangrijkste deel van de toename van het recreatie-terrein in de laatste decennia vormen dus de genoemde 14.500 ha natuurreservaat.

Nu is mijn betoog, dat deze 14.500 ha zeer weinig per jaar toenemen (gemiddeld met een paar honderd ha), doch van onze woesten grond gaan 7500 ha per jaar voor de recreatie in heiden en bosschen, die verreweg het meest gezocht zijn, verloren gaan. Daarbij komt in den tegenwoordigen oorlogstijd een groot verlies aan heide en bosch door de steeds varierende oorlogshandelingen en de indirecte gevolgen daarvan. Dezelfde oorlog, en zijn invloed op de publieke meening inzake de inderdaad gebleken wenschelijkheid van het scheppen van meer cultuurgrond, zal het proces van het jaarlijksche verlies van 7500 ha ontspanningsterrein nog versnellen. Wij hebben immers nog nooit zoo duidelijk ondervonden, hoe noodlottig het is, wanneer mensch en dier in hooge mate van ingevoerd voedsel (de mensch met zijn tarwe en rogge voor de groote helft, het vee inclusief pluimvee, voor wellicht een derde) moeten leven. Het argument, dat onze landbouw steungelden noodig had en denkkelijk in de toekomst opnieuw hebben zal en dat toename van den landbouw ook toename der winterwerkloosheid meebrengt, telt momenteel weinig meer. Dit geldt ook voor de Zuiderzeepoldering; primair is, dat zij ons voedseltekort iets verminderen kan en althans een deel, nl. ca. een derde, van de jaarlijksche toename der landbouwende bevolking (20.000 zielen per jaar) kan opvangen. Zij zal dus denkkelijk in versneld tempo uitvoering vinden.

Hulpmiddelen ter besparing op de ontginning van woeste gronden.

Nu bestaan er, om de moeilijkheden te verminderen, en op de ontginning aan woeste gronden te besparen, nog enkele hulpmiddelen, waaraan m.i. onvoldoende gedacht is.

In de eerste plaats zou men meer nadruk kunnen leggen op die categorie van cultuurtechnische werken, die de landbouwopbrengst vermeerderen, zonder onze oppervlakte aan woeste gronden te verminderen. Volgens een brochure van den heer Westhoff van 1940 waren er toen in ons land nog 150.000 ha woeste grond vatbaar voor ontginning. Men kan nu niet genoeg bedenken, dat

²⁾ Ook onze 40.000 ha zeeduinen dienen hier te worden genoemd. Van deze liggen 20.500 ha op het vasteland en zijn dus gemakkelijk bereikbaar. Op den duur zullen hiervan 18.000 à 19.000 ha voor drinkwatervoorziening der Nederlandsche bevolking moeten dienen en dan voor de recreatie van het groote publiek niet veel waarde meer hebben. Ook is thans 5200 ha van onze duinen in particulier bezit, terwijl bouwmaatschappijen en andere N.V.'s 3330 ha bezitten (Bakker Schut).

ook op andere wijze onze landbouwopbrengst te vermeerderen is en wel:

1°. door *inpoldering* van 220.000 ha, met inbegrip van de Zuiderzee, terwijl

2°. de *ontwatering* van 570.000 ha de opbrengst daarvan met 20 pCt. doet stijgen, zoodat dit gelijk staat met een landwinst van 110.000 ha gelijksoortig land, als men had. Dan is er

3°. de *ruilverkaveling*, waardoor 500.000 ha (volgens de Ned. Heide (Mij.) een opbrengstvermeerdering van 25 pCt. kunnen krijgen, wat tenslotte neerkomt op een winst van 125.000 ha gelijksoortig cultuurland.

Inpoldering, ontwatering en ruilverkaveling geven dus gelegenheid tot een landbouwopbrengstvermeerdering, overeenkomende met $220.000 + 110.000 + 125.000 = 455.000$ ha landwinst, *zonder dat een enkele ha woeste grond voor de recreatie verloren gaat*. Dit mag men opvoeren tot 575.000 ha. aangezien de opbrengst van 136.000 ha vroeger slecht behandelde gronden door *herontginning* aanzienlijk kan worden vermeerderd, terwijl 75.000 ha hakhout en slechte grienden voor verandering van cultuur in aanmerking komen.

Als in een nationaal plan een *snelle* uitvoering van de werken sub 1°, 2° en 3° en dus de schepping van een landbouwmeeropbrengst, overeenkomende met 575.000 ha, opgenomen wordt — de betreffende diensten zijn daarvoor thans met name inzake ruilverkaveling, nog niet geoutilleerd — is er zeker gelegenheid een deel van de genoemde 150.000 ha woeste grond rustig te laten liggen. Reeds bij de door het Kon. Instituut van Ingenieurs gearrangeerde debatten over het rapport Westhoff van 1938 (zie „De Ingenieur” van 17 Nov. 1939, afd. Techn. Economie, p. T 67—T 78) is er door Dr. Bierema op gewezen, dat men toch vooral aandacht moet schenken aan die cultuurtechnische werken, welke leiden tot verlaging van den kostprijs der landbouwproducten. Redeneerende in den stijl van voor den oorlog, bereikt men daarmee, dat vele boeren een kleiner bedrag aan steungelden noodig zullen hebben, terwijl ontginning van woeste gronden nieuwe steuntrekkers doet ontstaan.

In de tweede plaats kan men ter besparing op de ontginning van woeste gronden, middelen aangeven om de beschikbare hoeveelheid natuurterrein, die allereerst als recreatieterrein moet worden gezien, bij gelijkblijvende oppervlakte *in waarde* te vergrooten. Dit zou immers eenigszins de vermindering der heiden en andere woeste gronden kunnen compenseeren. Vergroting van de *waarde* nu kan plaats hebben door, meer dan tot nu toe, te streven naar het behoud van *groote aaneengesloten complexen*, dus naar *concentratie*. Het staat immers wel vast, dat 5000 ha natuurterrein, die een enkel blok vormen (zooals bij Dwingelo in Drente), voor de ontspanning van de Nederlandsche werkers een veel grotere waarde hebben dan 10.000 of 15.000 ha, die uit vele kleinere stukken bestaan, gescheiden door dorpen, steden, autosnelwegen, fabrieksterreinen, ontoegankelijke afgerasterde particuliere landgoederen, enz. Als men in een gebied de afbrokkeling van het natuurbezit ongeordend zijn gang laat gaan, vallen overal stukken af en een mooi aaneengesloten gebied wordt een groep van terreintjes, gescheiden door ontginning, bebouwing en verkeers-terrein, zooals het Gooische natuurreservaat, hoe waardevol ook, dat te zien geeft. Bij vermindering van het oppervlak tot de helft is dan de waarde, bij wijze van spreken, gedaald tot een vierde. Op dit concentratieprincipe moet dus bij de te bespreken Rijkstoezichtregeling gelet worden.

Wij hebben in ons land nog twee groote gebiedsdeelen, *de Veluwe en Oostelijk Utrecht*, waar op dit oogenblik³⁾

³⁾ Ook in de duinen beschikken wij nog over een groot oppervlak.

nog een gunstige concentratie bestaat. Bovendien worden deze twee streken vooral ingenomen door *hooge zandgronden met bosch en heide*. Dit is het soort terrein, dat ongetwijfeld door de grootste groep der bevolking, — nl. door de 40 pCt. daarvan, die in onze grootste steden en in die boven de 50.000 inwoners woont — het meest gezocht wordt. Dit blijkt waar ondanks de aanwezigheid van vele plassen en van strand nabij de groote steden, en ondanks de schoonheid, die onze cultuurlandschappen soms bezitten. „Bosch en heide” is het wachwoord voor de meesten en ongeveer 1½ miljoen menschen zijn er in hun naaste omgeving van verstoken.

Op de *Veluwe* beslaan deze hooge zandgronden het boven 20 m. zeehoogte gelegen, op de kaart zwart aangegeven, zandige gebied (I) van circa 100.000 ha oppervlak; alle belangrijke dorpskernen vallen er buiten.

Wie dit oppervlak wat te groot mocht vinden, bedenke, dat Gelderland op 1 Januari 1928 51.221 ha heide- en zandstuivingsterrein bezat, die grootendeels in dit gebied liggen. De rest bestaat meerendeels uit bosch; cultuurland beslaat er wellicht 1/30 deel van. In 1926 besloegen heide en bosch in dit gebied te zamen 90.500 ha. In het gebied van den Oostelijken Utrechtschen heuvelrug van Zeist tot Rhenen (II) voldoen ca. 15.000 ha aan dergelijke eischen. Schrijver dezes stelt zich nu voor, dat ten behoeve van de recreatie van ons volk in deze landschappen, *door middel van wettelijke maatregelen, in aansluiting aan of met wijziging van bestaande streekplannen en uitbreidingsplannen, Rijkstoezicht wordt ingesteld op verdere ontginning tot cultuurland, resp. verkaveling van buiten de kommen gelegen gronden tot bouwterrein*. Een deskundige Commissie besliste in al de gevallen, dat de recreatiewaarde van het landschap er door geschaad wordt⁴⁾. Als dit richtsnoer gevolgd wordt, zullen deze 100.000 ha, resp. 15.000 ha voor de recreatie zeker het dubbele oppervlak waard zijn en blijven, als zij vergeleken worden met gelijke oppervlakten in verbrokkelden toestand, zooals wij ze hebben in 't Gooi, in Drente, Overijssel, den Gelderschen Achterhoek, bij Nijmegen en in Brabant.

Beschermingsmaatregelen

Wij zullen hieronder terreinen, waar o.i. wettelijke bescherming dient te worden ingesteld, *Rijksnatuurterreinen* noemen. Het zijn geen terreinen in Rijkseigendom, doch landschapsgedeelten, welke door Rijkseingingen speciaal worden beschermd ten behoeve van de recreatie van de inwoners van het Rijk⁵⁾. De genoemde Rijksnatuurterreinen — die, wegens hunnen weinig vruchtbaren zandbodem in het rapport Westhoff van 1938 en ook sindsdien in de plannen van den Cultuurtechnischen Dienst

⁴⁾ Een gelukkig toeval wil, dat bijna alle gemeenten, die met een deel in een dezer twee blokken vallen, ook nog met een flink deel er buiten blijven en dit is dan steeds het met het oog op landbouw en industrie belangrijkste deel. Bij één gemeente in Utrecht zou men door grenswijziging haar landbouwareaal kunnen vergrooten. Blemmering der economische ontwikkeling van het „natuurschoongebied” wil dus geenszins zeggen, dat deze gemeenten groot nadeel lijden. In „Natura” (Aug. '40) heb ik voorgesteld, dat deze gemeenten, als compensatie, in hun economisch geheel vrij gebleven deel extra hulp krijgen van den cultuurtechnischen dienst. Voor de Veluwe zou deze verleend kunnen worden aan de pas opgerichte N.V. Ontginningsmij. Gelderland, wier arbeidsgebied in deze vrijgebleven gemeentedeelen ligt, voorzover zij behooren tot gebied I op de kaart.

⁵⁾ Cleynert sprak in 1934 van *ationale natuurruimten* toen hem dergelijke denkbeelden, die een voorlooper van de hier behandelde zijn, voor oogen stonden, en Kloos spreekt over Nationale recreatiegebieden. De Memorie, door de Vereeniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nov. 1926 ingediend om een Natuurbeschermingswet te bepleiten, spreekt ook van „natuurterreinen”.

practisch geen rol spelen — zou men dus in beginsel, zoo veel mogelijk voor verdere ontginning van woeste gronden, voor bebouwing buiten de kommen en met name voor lintbebouwing en wilde bebouwing, alsmede voor storenden wegaanleg en hier en daar zelfs voor wegverharding enz., moeten behoeden.

Allerlei verdere beschermingsmaatregelen, die economisch soms minder belangrijk, doch in aesthetisch opzicht noodzakelijk zijn voor het behoud van de schoonheid in deze landschappen, zijn de volgende:

Geen verdere stichting, zij het ook *behoudens van geval tot geval te bepalen uitzonderingen*, van: kampeerterreinen, arbeidskampen, kramen en tenten, gedenkteekens, uitzichttorens, elektrische en andere leidingen, opschriften, reclameborden, schuttingen en hekken, grint-, kalksteen- en andere groeven, vuilstortplaatsen, kippenfokkerijen, kaskweckerijen, en soms zelfs van verdere agrarische bebouwing. Vanzelfsprekend zijn industrieën meestal uitgesloten.

Dit zal veel moeite kosten, omdat de industrie gewend is door de gemeentebesturen dusdanig verwelkomd te worden, dat haar wenschen voor de gemeente bijna net zijn. Overleg is echter mogelijk, wat de vestigingsplaats betreft, behalve bij den soms zeer gelocaliseerden mijnbouw. In dit bedrijf zijn de oppervlakte-installaties vanzelfsprekend gebonden aan de ondergrondse ligplaats der delfstof (Boekelo, Zuid-Limburg).

Aanleg van vliegvelden, groote zwembaden, speeltuinen e.d. moet ook onder Rijkstoezicht worden gesteld. Enkele café's en hotels zullen bij toename van het bezoek toegelaten moeten worden. De bestaande huizen moeten liefst niet zoodanig veranderd worden, dat zij het landschap gaan ontsieren; in sommige Deutsche staten gaat men zelfs zoover, dat men verven in leelijke kleur verbiedt. Het reeds genoemde toezicht op den aanleg van verdere verkeerswegen slaat ook op kanaalaanleg. Waterwinplaatsen en defensiewerken dienen van het overleg niet te worden uitgesloten.

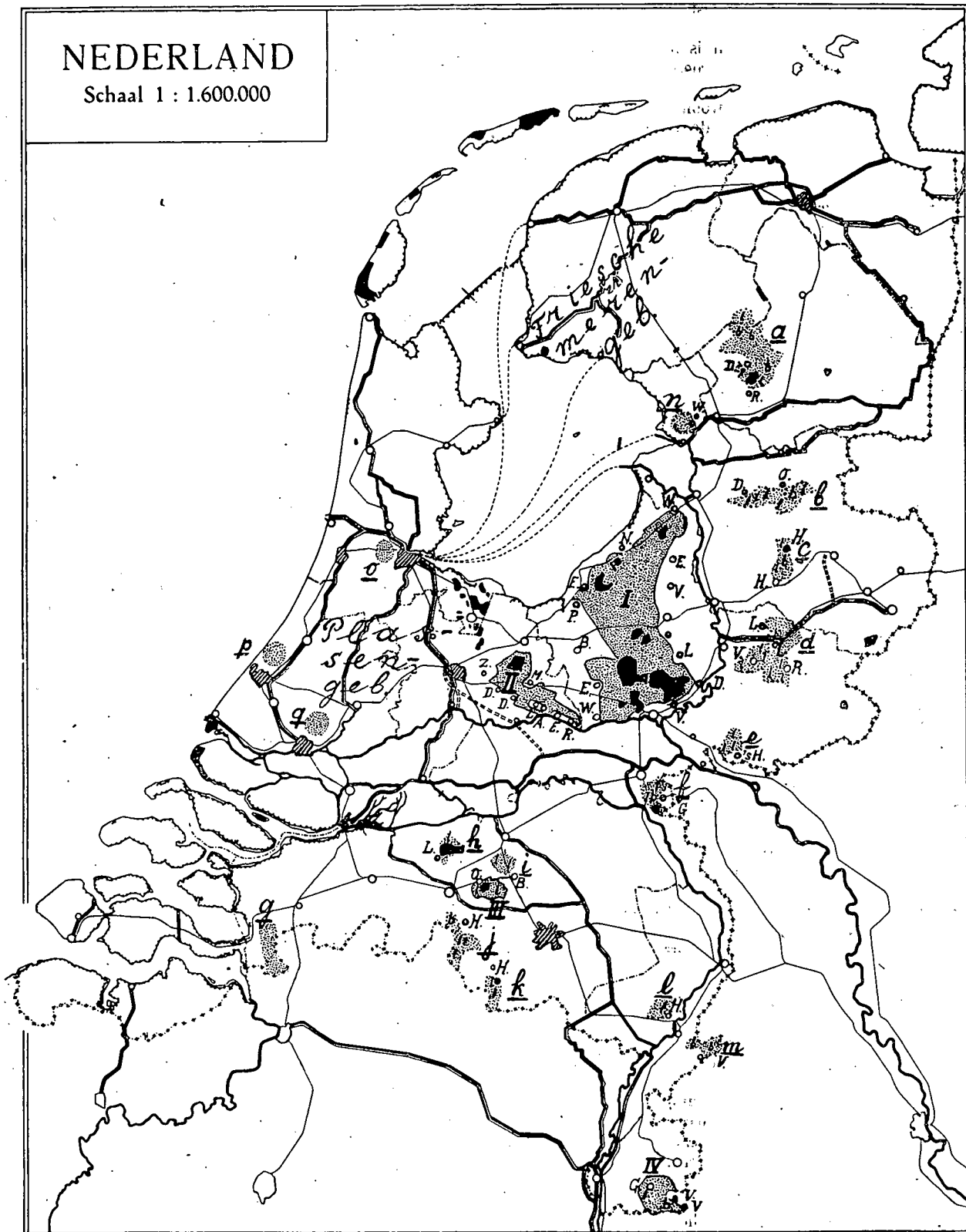
Op boschgebied dient tegen het kappen van houtwallen en mooie boomgroepen en lanen, alsmede tegen overdreven kaalslagontginning te worden gewaakt. De opgesomde belemmeringen sluiten reeds in, dat ruilverkavelingen en dergelijke het landschap sterk veranderende agrarische bewerkingen zelden mogelijk zullen zijn. Het zij intusschen nogmaals herhaald, dat in de gebieden I en II nieuwe cultuurtechnische werken of verkeersprojecten in 't geheel niet op het programma staan. Voor de Veluwe was ook de Waterstaat van meening, dat met de voltooiing der nieuwe wegen Harderwijk—Millingen en Apeldoorn—Hattum aan verdere nieuwe verkeersbanen geen behoefte zal zijn binnen afzienbaren tijd.

In het algemeen blijft alle economische en agrarische werkzaamheid, inclusief jacht e.d. op den bestaanden voet volkomen gehandhaafd en ook verbetering der opbrengst door bemesting, enz., doch alle werken, die het landschapsschoon verminderen, moeten aan het oordeel der Rijks-Commissie worden onderworpen. Men kan de bovengenoemde opsomming wellicht resumeeren door te spreken van „niet in het landschap passende bedrijfsvormen en bouwsels”. Steeds zou de mogelijkheid moeten blijven bestaan om over te gaan tot dringend noodige bebouwingsuitbreidingen voor ten opzichte van het landschap niet schadelijke bebossingen, enz. De aldus omschreven Rijksnatuurterreinen gelijken eenigszins op de gebieden, die in Deutschland ingevolge het „Reichsnaturschutzgesetz” van 26 Juni 1935 onder „Landschaftschutz” gesteld zijn. Deutschland en de Vereenigde Staten zijn de eenige landen, waar men dit instituut heeft. Men zie voor de Deutsche regelingen het boekje van Weber en Schoenichen over „Das Reichsnaturschutzgesetz”, Berlin 1936.

Ongetwijfeld is het beschreven Rijkstoezicht ook wenschelijk ten opzichte van de in de twee genoemde gebieden gelegen, meestal gesloten, *particuliere land-*

NEDERLAND

Schaal 1 : 1.600.000

(Teekening van Dr. W. C. Klein.)

Overzicht van voor wettelijke bescherming voorgestelde landschappen.

I. (grijze gebieden): *Rijksnatuurterreinen* (wettelijk beschermde landschapsdelen), waar verdere ontginning, bebouwing, aanleg van wegen en kanalen van Rijkswegen onder toezicht gesteld dienen te worden, voor zoover buiten de bebouwde kommen.

a, b, enz. (grijze gebieden, letters onderstreept): Gebieden, waarbinnen enkele kleinere *provinciale natuurterreinen* van 500 à 2000 ha, ter aanvulling der aldaar bestaande vrij toegankelijke *natuurmonumenten* (zwart), zouden kunnen worden ingesteld ten behoeve van weekeind-recreatie.

H, D, enz.: Beginletters der namen van in den tekst genoemde dorpen, nabij deze natuurterreinen gelegen.

l, b: Deze letters in de grijze gebieden beteekenen resp.: *landgoeën* en *Staats- of Gemeentebosch*.

goederen. Ook deze worden immers soms ontgonnen of tot in de omgeving detoneerend bouwterrein verkaveld.

De meeste landgoederen vormen thans veelal nog oasen van goeden smaak en natuurbescherming in een milieu, waar overigens veel, schoons verdween. Voor het bewaren van deze schoonheid dienen wij de eigenaars zeer dankbaar te zijn. Allerlei financieel aantrekkelijke voorstellen tot ontginning van bosschen of houtwallen tot cultuurland of tot bebossing van heide, waarmede zij door de Nederlandsche Heidemaatschappij, of andere voor werkverschaffing ijverende instanties, werden benaderd, sloegen zij af. De vraag is echter, of zij in die houding zullen blijven volharden.

Zonder de zekerheid van het behoud dezer landgoederen zou de aaneengeslotenheid van de twee genoemde Rijksnatuurterreinencomplexen I en II echter iets onzeker blijven en een groote recreatieve waardedaling van het geheel zich nog altijd vroeg of laat kunnen voordoen. Het beste zal daarom zijn, dat het Rijk tracht ten aanzien van het behoud van landschapsschoon op deze landgoederen door minnelijke schikkingen zekerheid te verkrijgen. Vele landheeren — van de eigenaars van goederen boven 500 ha zelfs het leeuwendeel — hebben, door hun bezittingen onder de Natuurschoonwet te stellen, zichzelf reeds bepaalde beperkingen, zij het ook speciaal ten opzichte van den aanwezigen houtopstand, opgelegd, met belastingreductie als tegenprestatie. Zulks geschiedt bij deze wet in den vorm van een servituut van normaal boschbeheer gedurende 25 jaar. Getracht zal moeten worden om, door *onderling overleg* en door het toestaan van grotere belastingreductie, te bewerken, dat het servituut niet, zooals thans, te allen tijd door den landgoedeigenaar herroepen kan worden. Ook dient men deze beperkingen inzake de boschexploitatie uit te breiden tot de weinige nog op hun terrein aanwezige woeste gronden, op welker behoud uit landschappelijk en recreatief oogpunt zeer veel prijs moet worden gesteld. De Natuurschoonwet heeft, evenals de Boschwet en alle andere regelingen op dit gebied, het groote nadeel, dat zij practisch alleen het bosch beschermt. Dergelijk overleg is verder nog veel meer noodzakelijk ten aanzien van de niet onder de Natuurschoonwet gestelde landgoederen.

Eerst wanneer zulke onderhandelingen niet tot bevredigende resultaten zouden leiden, kunnen dwingende maatregelen in overweging worden genomen, waarbij echter de billijkheid van schadevergoeding, bij nadeel tengevolge van beperking van exploitatie-mogelijkheid, dient te worden erkend. Men dient hier o.m. te denken aan de in Duitschland in zulke gevallen ingevoerde *vrijstelling van grondbelasting*, doch ook op andere wijze zal er schade zijn te vergoeden. Wij mogen niet vergeten, dat veelal de *instandhouding van groote landgoederen op zichzelf reeds een financieel offer voor de eigenaren beteekent*. Eerst als een landgoed voor de helft of meer uit verpachtbare cultuurgronden bestaat, houdt het bijpassen van geld meestal open doet een klein rendement zijn intrede. De meeste goederen zijn echter gelegen op gronden, die niet toelieten, dat zoo een groot deel in cultuurland werd omgezet of wel de eigenaar heeft zulks met het oog op het behoud van natuurschoon niet gewild. Omdat met het bewaren van dergelijke bezittingen een algemeen belang is gemoeid, dient ook de overheid te toonen, dit op de juiste waarde te schatten. Zij dient ter bereiking van bewaren van natuurschoon eveneens tot bepaalde betalingen of andere tegenprestaties bereid te zijn, zoowel aan landgoedeigenaars, als aan andere grondeigenaars, die in de exploitatie hunner gronden worden geremd. Een nationaal probleem vraagt een nationaal offer. Het is voorshands onmogelijk, de grootte van dit financieele offer aan te geven, doch een goed georganiseerde Dienst voor een nationaal plan zou dit kunnen doen.

Wordt dan door een dergelijke financieele regeling tevens

bereikt, dat het landgoed voor het publiek zonder eenige belemmering wordt opengesteld ⁶⁾, dan is daarmee feitelijk nieuw recreatieterrein voor ons volk geschapen, aangezien dit gronden zijn, die tevoren nooit door het publiek betreden werden. Daarmede is tevens een derde middel aangeduid om het groeiende tekort aan recreatieterrein te compenseeren.

150.000 ha recreatieterrein.

Er is in deze voorstellen voor wettelijke instelling en bescherming van eenige Rijksnatuurterreinen tot nu toe alleen sprake geweest van zulke terreinen op de Veluwe en in Oost Utrecht, die te zamen 115.000 ha beslaan. Wij zouden echter in totaal ca. 150.000 ha in aanmerking willen brengen voor het door ons gedachte Instituut. Om een afdoende verbetering in de mogelijkheden van natuurgenot en vacantierecreatie voor alle inwoners van ons vaderland te verkrijgen, zijn naast de twee genoemde als Rijksnatuurterreinen te reserveeren gebieden m.i. nog enkele andere meer excentrisch gelegen terreinen van dien aard noodig. Daarbij is gedacht aan (zie de kaart):

ca. 5000 ha bij Oosterwijk (III),

ca. 8000 ha in Zuid-Limburg (IV) en

ca. 15.000 ha nabij onze groote steden (o, p en q).

Aldus aangevuld zijn dit voor ons gevoel de voor de recreatie van de Nederlanders meest waardevolle gebieden.

Voor het zandgebied III bij Oosterwijk kunnen m.i. dezelfde regelingen dienen, als voor I en II zijn bepleit. Voor het vruchtbare landgebied IV (löss) en voor de economisch in elk opzicht belangrijke gebieden o, p en q, bij onze groote steden gelegen, zullen *veel mildere beschermingsbepalingen* moeten worden gemaakt, doch schrijver dezes zal daarop in dit bestek niet nader kunnen ingaan. Wanneer men de genoemde Rijksnatuurterreinen, evenals destijds met het Yellowstone Park in de Vereenigde Staten geschiedde, gaat beschermen „for the benefit and the enjoyment of the people” is het billijk, dat geheel Nederland daarvoor betaalt, dat is dus het Rijk. Men vindt immers in alle deelen van Nederland personen, die deze gebieden, vooral in hun vacantie, bezoeken ⁷⁾. Uit het betrekkelijk niet zoo talrijke bezoek aan Drente, Overijssel en andere streken en het geringere aantal hotels aldaar, vergeleken met de Veluwe, kan men stellig afleiden, dat inderdaad verbrokkeling van de natuurterreinen hun recreatieve waarde sterk vermindert. Deze sterkere verbrokkeling is in Drente en Overijssel bewerkt door de in dit opzicht planloze ontginning en zal door de cultuurtechnische werken, die men vooral hier nog op het programma heeft staan, in de toekomst worden versterkt. Erkend dient, dat, met name in den Achterhoek, veel gedaan wordt om het daar juist in de sterke afwisseling en verbrokkeling gelegen landschapsschoon te behouden.

M.i. moet men, met het oog op de economische eischen van den tijd, zich tegen de schepping van meer cultuurland

⁶⁾ De Natuurschoonwet 1928 werkt bij deze openstellingen nog lang niet ideaal. De trekkende toerist, die zoo een landgoed tegenkomt en binnen wil gaan, moet zich dikwijls een langen tocht naar een opzichter of rentmeester getroosten om een kaart te krijgen, die ook steeds geld kost, zoodat een gezin dikwijls met één bezoek een halven gulden kwijt is.

⁷⁾ Zoo gaf bijv. Renkum (incl. Oosterbeek) per jaar aan 6000 vreemdelingen nachtlogies en Rheden (incl. Velp en de Steeg) aan 7000. Het aantal dagbezoekers schat men in Renkum op 120 à 150.000 per jaar. Voor andere provincies zijn de cijfers lager en bijv. voor Oosterwijk 60.000 per jaar.

niet verzetten op incidenteele wijze en bij elke kleine aantasting van een of ander ondergeschikt natuurobject. Alle partijen zullen meer gediend zijn met een duidelijke regeling, dus met een nationaal plan, waarbij men in Noord-, Oost- en Zuid-Nederland een groot, doch welomschreven, deel van de buiten den eigendommen van het staatsboschbeheer nog overgebleven woeste gronden als een landbouwreserve beschouwt en gaandeweg in cultuurterrein omzet. De natuurbeschermers dienen dit te aanvaarden, doch mogen er op aandringen, dat dit werk in goede banen wordt geleid.

Provinciale natuurterreinen.

In dit verband zij het volgende aan de hand gedaan:

1° bij alle projecten zou men landschapkundig advies, te geven door een onpartijdig Rijksambtenaar, moeten inwinnen⁸⁾ om zooveel mogelijk een harmonische ontwikkeling van „cultuurschoon” te verkrijgen in de plaats van het natuurschoon van den woesten grond met vermindering van de soms chaotische ontwikkeling van thans;

2° voorts zou men nog in de gebieden, waar de ontginning vrijere baan krijgt, moeten omzien naar een tiental terreinen van 500 à 2000 ha, die, ter aanvulling der reeds bestaande voor altijd beveiligde natuurmonumenten, voor nog iets meer lokaal recreatieterrein moeten zorgen, dan er thans is. De aldus te verkrijgen, over het geheele land verspreide, provinciale natuurterreinen, die denzelfden wettelijken status dienen te krijgen als de zeer veel grootere terreinen I—IV, zouden vanwege hunne snellere bereikbaarheid, voor recreatie gedurende het weekeinde, ook buiten de vacaties, en voor natuurstudie kunnen dienen. Het woord „provinciale” duidt alleen op de categorie bezoekers. De vier Rijksnatuurterreinen zijn voor zeer vele Nederlanders nog te afgelegen, als zij weekeind-ontspanning zoeken. Deze veel kleinere provinciale terreinen zouden dat sociale doel kunnen dienen. Tevens zouden zij een cultureel doel kunnen behartigen, als hiermede kenmerkende gedeelten van typische Nederlandsche landschappen voor altijd beschermd blijven. Bij hun stichting zou zelfs aan aankoop gedacht kunnen worden, omdat zij circa 10.000 à 15.000 ha zullen vertegenwoordigen, die wellicht voor eenige miljoenen gulden te onteigenen zullen zijn.

Om deze provinciale terreinen te vormen, die door landgenooten van elken leeftijd kunnen worden geapprecieerd, zou het volgens schrijver aanbeveling verdienen Gemeente- of Rijksbebosschingen („b” op het kaartje) met een of meer landgoederen („l” op het kaartje) te combineren. De met de letters a, b, enz. op de kaart in grijs aangegeven gebieden zijn veel grooter, doch geven een denkbeeld van de door den schrijver gedachte landschapsgedeelten, waarbinnen deze kleine provinciale natuurterreinen uitgekozen zouden kunnen worden. Aldus zal men nog wel een tiental reservaten van 500 à 2000 ha in Oost- en Zuid-Nederland kunnen verkrijgen, ondanks den eisch van het groote oppervlak, temidden van het aldaar bij ongeremde ontginning steeds toenemende akkerland. Bij de keuze zoude men voor de landschappen a, b enz., de inventarisatie van het natuurschoon in ons land, op kaart gebracht door het Staatsboschbeheer, met voordeel kunnen raadplegen en ook de door de Contactcommissie voor Natuurbescherming samengestelde lijst van mooie terreinen. In dezen gedachtengang dient tenslotte in de Hollandsch-Utrechtsche plussengebieden aan de stichting van een of twee van zulke provinciale natuurterreinen te worden gedacht, die al evenzeer 500 à 1000 ha groot moeten zijn, doch in dit geval uit plas en moeras met een oeverstrook moeten bestaan. Dit steeds genoemde oppervlak is, blijkens de ervaring, ook hier nog groot genoeg om als basis te kunnen dienen voor de oprichting van een of twee hotels.

⁸⁾ Verdenius stelt slechts den eisch, dat de landschapsarchitect door de Regeering als zodanig erkend zij.

Voor een bespreking van de keuze der ligging der provinciale natuurterreinen, waarbij ook aan Zeeland en Groningen gedacht zou kunnen worden, is dit tijdschrift niet de geschikte plaats. Er zijn in onze provincies vele plaatsen, waar bestaande, meestal door vereenigingen gestichte natuurmonumenten, grenzen aan bezittingen van Rijk of gemeenten (gemeente-heiden en -bosschen, Staatsbosschen) of aan groote ongerepte landgoederen. Dit aan elkaar grenzen is geen toeval, doch wijs beleid van deze vereenigingen, die volgens het boven besproken principe der concentratie van natuurterreinen werkten. Het geschiedde o. a. bij het Oisterwijksche natuurmonument, dat tusschen twee groote landgoederen ingeklemd is en zoodoende des te meer waarde heeft. De stichters beseften, dat in de meeste landschapstypen eenige aaneengesloten terreinen veel meer waarde hebben dan dezelfde terreinen, indien zij, zooals bij het Gooisch natuurreservaat, gescheiden worden door gebieden met landbouw, verkeer, bebouwing, enz.

Wat de voorgestelde Rijksnatuurterreinen I—IV betreft, komt het schrijver dezes voor, dat verdere motiveering der keuze en der begrenzing in dit opstel achterwege kan blijven. De verdiensten dezer gebieden, wat betreft landschapsschoon en recreatie, zijn algemeen bekend. Zij zijn niet grooter genomen, omdat naast de recreatie en het landschapsschoon ook het verkeer, de industrie en de landbouw hun eischen stellen. De belemmering van verdere ontginning en het tegengaan van nieuwe industrieën vormen economische remmen, die denkelijk slechts ten deele door het toenemende vreemdelingenverkeer zullen worden gecompenseerd. Al deze remmen brachten ons er bijv. toe, om het natuurterrein Oost-Utrecht niet tot over den weg Utrecht—Amersfoort te laten reiken en het Veluwe-terrein niet tot in het zoo schoone IJsseldal uit te breiden, waar landbouw, steenfabrieken, polderbesturen, enz. hun eischen stellen. In Zuid-Limburg was het ook moeilijk een grooter gebied te kiezen, omdat binnen deszelfs grenzen cementindustrie en steengroevenbedrijf reeds zullen worden belemmerd en men hiermede niet te ver kan gaan.

De opgesomde natuurgebieden vormen slechts een eersten kleinen survey van hetgeen op dit gebied naar mijn bescheiden meening zou kunnen worden gedaan, als men het denkbeeld der wettelijke landschapsbescherming aanvaardt wil. Aan meer deskundige instanties zij, als zij er iets voor mochten voelen, de nadere uitwerking overgelaten.

Als voor de beschreven taak een Rijksdienst voor Natuur- en Landschapsbescherming zou ontstaan, ter voortzetting van het werk der bestaande Contactcommissie voor dit doel, zou deze uiteraard op de bestaande streekplannen en uitbreidingsplannen moeten, voortbouwen en wellicht hier en daar moeten wijzigen; vooral aan de toekomstige autowegen zal men moeten denken; op nieuwe spoorwegen en kanalen is niet meer zooveel kans. Met de Woningwet en haar a. s. wijziging zal deze Rijksdienst bij de te scheppen regelingen eveneens rekening moeten houden. Overigens lijkt het aangewezen, van de ervaringen van den reeds lang bestaanden Rijksdienst voor Monumentenzorg gebruik te maken, die o. a. ook het beschikkingsrecht der eigenaars in het belang van het behoud van schoonheid ingeperkt heeft.

Als gezegd, moeten de bestaande monumenten, d. w. z. de opengestelde, waar, mogelijk, de kern vormen van de voor wettelijke landschapsbescherming uit te kiezen gebieden.

Dr. W. C. KLEIN.

DE ONTWIKKELING VAN HET NEDERLANDSCHE BEDRIJFSLEVEN IN HET LICHT DER BANKBALANSEN.

De gecombineerde maandstaten der Nederlandsche groote banken¹⁾ hebben, sinds Nederland in den oorlog betrokken raakte, duidelijke taal gesproken betreffende de verminderde activiteit en de toegenomen liquiditeit van het bedrijfsleven. Het voortdurend verminderen van de posten debiteuren en wissels in portefeuille en het oploopen van de crediteurenposten sedert Mei 1940 — nadat voordien de uitzettingen waren opgelopen en de toevertrouwde gelden aanzienlijk verminderd — wijzen op een voortgaande inkrimping van de economische activiteit; het bedrijfsleven heeft in het laatste jaar in sterke mate schulden bij de banken afgelost en braakliggende gelden gedeponeed, zooals uit de volgende cijfers der vier banken blijkt:

	DEBET		CREDIT		
	debi-teuren	wissels	credi-teuren	deposito's op termijn	wissels
	In miljoen gulden				
31 Dec. 1938	264	30	643	44	18
31 Dec. 1939	274	33	536	40	13
30 April 1940	298	24	482	41	14
31 Dec. 1940	210	3	699	57	2
31 Mei 1941	173	1	777	59	—

De balansen van de Nederlandsche bedrijven vertoonen op haar wijze vanzelfsprekend dezelfde tendens: dalende grondstofvoorraden en een gestegen liquiditeit. Gezien het verloop in 1940 van de genoemde posten op de bankstaten houden de jaarverslagen van industriele en handelondernemingen over 1940 op dit punt ternauwernood verrassingen in. De eenige verrassing zou kunnen bestaan in de constatering, dat sommige bedrijven hun voorraden nog op een betrekkelijk hoog peil hebben kunnen houden. Het is daarbij echter geenszins uitgesloten, dat hier vervangingsmiddelen in het spel zijn, die in sommige bedrijven wel verwerkt kunnen worden.

De perspectieven der bedrijven.

In het algemeen gesproken kan men zeggen, dat de nabije vooruitzichten van de Nederlandsche industrie en handel bepaald worden door het grondstoffenvraagstuk. Bij den bestaanden goederenhonger moet de afzet nauwelijks moeilijkheden opleveren, al zullen wellicht de prijzen hier en daar voor de betrokken producenten niet geheel bevredigend zijn.

Ten aanzien van de perspectieven der bedrijven doen zich groote onderlinge verschillen voor. De bedrijven, die met inheemsche grondstoffen werken, staan er uiteraard het gunstigst voor. Een typisch voorbeeld van deze groep is de Nederlandsche Vlasspinnerij te Tilburg, waarvan de aandelen onlangs ter beurze van Amsterdam werden geïntroduceerd. Bij die gelegenheid werd in het prospectus medegedeeld, dat de grondstofpositie bijzonder gunstig was, dank zij het feit, dat grondstof van Nederlandschen bodem wordt verwerkt. Men durft de vooruitzichten van het bedrijf en van de geheele Nederlandsche vlasindustrie dan ook gunstig te noemen. In een soortgelijke positie verkeerden de suikerfabrieken, de conservenindustrie, de steenbakkerijen, de chamotte-industrie, de steenkolenmijnen, het zoutwinningsbedrijf, en nog andere. Ook de bierbrouwerijen beschikten volgens de laatst gepubliceerde balansen nog over belangrijke voorraden, ten deele hooger dan aan het einde van het voorafgaande jaar. Nochtans was hier de grondstofvoorziening

niet geheel verzekerd te achten. De industrieën, die voortbrengselen van onze veeleel verwerken, geraken reeds in een moeilijker positie, doordat het gemis aan buitenslandsche voedermiddelen hier indirect een rol speelt.

Tal van mechanische industrieën verheugen zich in een groote belangstelling, zoowel van de zijde van het geldbeleggend publiek als van de overheid. Gezien het feit, dat de in dezen tak verwerkte grondstoffen niet of slechts voor een deel van Nederlandschen oorsprong zijn, zou men geneigd zijn, de vooruitzichten van deze groep niet te hoog aan te slaan, ware het niet, dat wegens de onmisbaarheid van deze industrie van Duitsche zijde grondstoffen, zij het in afgestapte hoeveelheden, beschikbaar worden gesteld. Daar in deze gevallen voor het geleverde veelal niet meer dan een veredelingsloon betaald wordt, zal het voordeel voor de ondernemingen wel beperkt blijven tot het handhaven van een voldoende bezettingsgraad, zonder extra winst. Voor de arbeiders en de hulp- en nevenbedrijven zal hier in zoverre de gunstige invloed voelbaar zijn van het behoud van werkgelegenheid.

Het ongunstigst echter is de groep er aan toe, die werkt met grondstoffen, waarvan de import thans is afgesneden en voor welke Duitschland niet in staat is of het niet noodig acht bij te springen. Van een tiental ondernemingen in deze categorie²⁾ hebben wij het verloop van de posten: grondstoffen, liquide middelen, debiteuren en crediteuren in de balansen van de laatste jaren nagegaan:

	voorraden	vlottende middelen	debiteuren	crediteuren
	In duizend gulden			
ultimo 1938	25.738	10.575	12.191	10.837
ultimo 1939	27.231	12.934	14.578	9.703
ultimo 1940	16.133	27.821	17.114	9.722

Evenals de bankstaten vóór Mei 1940 toenemende creditvraag en afnemende toevloeiing van vlottende middelen toonen, geven deze cijfers blijk van verhoogde activiteit in 1939, vooral met betrekking tot de voorraadvorming, zoowel bij de onderzochte industrieën als bij haar afnemers (debiteuren). Reeds in 1938 had deze versterkte voorraadvorming plaats, voornamelijk onder invloed van de oorlogsdreiging in Europa, mogelijk nog verder gestimuleerd door het lage prijspeil van grondstoffen na den scherpconjunctuuromslag in de Vereenigde Staten in het najaar van 1937. Zoo stegen bijvoorbeeld de voorraden van de Papierfabrieken van Gelder Zonen tusschen ultimo 1937 en 1938 van f 8 miljoen tot f 10.2 miljoen, terwijl de gemiddelde voorraad in de vijf daaraanvoorgaande jaren in de buurt van f 5 miljoen lag. Het jaar 1939 gaf een voortzetting van de voorraadvorming te zien, niettegenstaande de moeilijkheden, welke door den oorlog tusschen de ons omringende landen reeds werden ondervonden.

Gunstige liquiditeitspositie.

Over het algemeen beschikte het bedrijfsleven over belangrijke eigen middelen om tot deze voorraadvorming te geraken. Hier en daar werd gebruik gemaakt van bankcredieten, terwijl eenige bedrijven een beroep deden op de kapitaalmarkt, zoo b.v. de Nederlandsche Kabelabriek met een uitgifte van f 2.000.000 aandelen à 200 pCt. en de Vereenigde Touwfabrieken met een uitgifte van f 1.500.000.— 4 pCt. converteerbare obligaties à 100 pCt. Eerstgenoemde onderneming financierde hieruit o.m. de

²⁾ Papierfabrieken van Gelder Zonen, Vereenigde Touwfabrieken, Mij. voor Zwavelzuurbereiding Ketjen, Nederlandsche Wol Mij., Nederlandsche Kabelabriek, Heijbroek & Co's Handel Mij., Houthandel Alberts, R. S. Stokvis, Hollandia Vlaardingen en Tabak-Handelsver. Enthoven.

¹⁾ Rotterdamsche Bankvereniging, Amsterdamsche Bank, Twentsche Bank en Incasso-Bank.

uitbreiding van haar vaste activa, laatstgenoemde bereikte een belangrijke verlichting van haar schuldpositie, maar in beide gevallen kan bovendien met waarschijnlijkheid worden aangenomen, dat deze ondernemingen, door het aantrekken van nieuwe middelen, bedrijfskapitaal voor voorraadvorming beschikbaar hielden. De toevoer van nieuw kapitaal en de ruime reserveering uit de gestegen winst maakten het mogelijk, dat, naast de voorraden en debiteurensaldi, ook de vlottende middelen nog konden stijgen, terwijl de crediteurencijfers daalden. Het hierboven gegeven overzicht geeft een zeer gunstigen indruk van de liquiditeitspositie van deze ondernemingen bij gestegen activiteit per ultimo 1939.

Blijkens het verloop van de bankstaten gaven de eerste vier maanden van 1940 een voortzetting van deze tendens te zien, zij het onder steeds moeilijker wordende omstandigheden. Deze ontwikkeling wordt geheel afgebroken in Mei 1940. Aanvoeren worden daarna zeer gering of houden geheel op; de voldoening aan steeds dringender wordende vraag slaat een niet te herstellen bres in de voorraden, zoodat deze op het einde van 1940 met bijna 40 pCt. zijn teruggelopen. Aanmerkelijk groter dan de daling van het voorraadcijfer is echter de toeneming van vlottende middelen en debiteuren, zoodat aangenomen kan worden, dat in de geaccumuleerde voorraden zeer belangrijke reserves hebben gescholen, als gevolg waarvan de „uitverkoop” met winst is geschied en dat wellicht ook de aanvulling en vernieuwing van de bedrijfsoutillage heeft gestagneerd.

De schaarsche inlichtingen, welke thans van het bedrijfsleven tot ons komen, beperken zich tot uitspraken van directies ter gelegenheid van de algemeene vergadering van aandeelhouders. De toon is daarbij vrijwel steeds in mineur: grondstoffenvoorraden zijn sterk geslonken, „ijzeren voorraden” zijn aangetast, terwijl aanvulling onmogelijk is. Deze aanvallende eenigszins plaats kan hebben, geschiedt zij tegen hoge kosten, waarbij de kwaliteit der vervangingsmiddelen vaak te wensen overlaat. Voor de verwerking van vervangingsmiddelen moeten in vele gevallen kostbare veranderingen of uitbreidingen aan de productie-installaties worden aangebracht. Sommige ondernemingen hebben reeds reserves gevormd tegen bedrijfsstilstand.

Voorraadvorming in de tweede en derde hand per einde 1940.

De door ons onderzochte bedrijven zijn ten aanzien van de goederen, welke zij in het verkeer brengen, als primaire bedrijven te beschouwen. Zij importeerden de grondstoffen en brengen die, al dan niet na verwerking, in distributie. De tweede en derde hand belasten zich met die distributie verder. Deze tweede en derde hand koopen de goederen van de primaire bedrijven veelal op leverancierscrediet; vooral in het detailhandelsbedrijf is dit zeer gebruikelijk. Bij het primaire bedrijf is het dus normaal, dat bij teruglopende activiteit de debiteurenpost tijdelijk de plaats inneemt van de afnemende goederenvoorraden, en dat na betaling door de debiteuren de vlottende middelen toenemen. In normale tijden blijven, door de voortdurende vervanging, al deze posten tamelijk constant; in tijden van toenemende schaarschte en afnemende activiteit komt echter de bovengenoemde geleidelijke mutatie tot uiting.

De voorraadvorming in de primaire bedrijven wordt vermoedelijk gevolgd door die in de secundaire en tertiaire, d.z. de verder verwerkende en de distribueerende bedrijven. De vermindering van de voorraden in de primaire bedrijven zal dus aanvankelijk gepaard gaan met een gelijkblijvende of wellicht zelfs toenemende credietverleening aan de opvolgende schakels in den keten, totdat ook daar de voorraden steeds geringer worden. Dan zullen deze laatste bij hun bestellingen, die zij bij de primaire bedrijven nog kunnen plaatsen, veelal contante betaling contracteeren, zoowel om de korting

en wegens eigen liquiditeit als om vlotte aflevering te bevorderen. Wij zien dan dus een daling van de debiteurensaldi bij de primaire bedrijven, welke, althans gedeeltelijk, wijst op vermindering van de voorraden in de tweede en derde hand.

De bovenvermelde cijfers vertoonen deze daling per ultimo 1940 nog niet; integendeel doet de stijging der debiteurensaldi van f 12 miljoen per ultimo 1938 tot f 17 miljoen per ultimo 1940 vermoeden, dat bij den aanvang van dit jaar de voorraadvorming in de tweede en derde hand nog in vollen gang was. Sindsdien zal ook op dit punt wel veel zijn veranderd; daar wijzen de steeds verder dalende debiteurencijfers en de ononderbroken stijging der crediteurensaldi in de maandelijksche bankstaten op.

Verwonderlijk lijkt het, dat de onderzochte primaire bedrijven, ondanks hun groote liquiditeit, hun crediteurensaldi niet hebben verkleind. Indien men aanneemt, dat diealdi in hoofdzaak handelscrediteuren, dus leveranciers, betreffen, dan zou men bij verminderden aanvoer ook daling van deze posten moeten verwachten. Wellicht betreft het hier ten deele buitenlandsche leveranciers, aan wie geen betalingen gedaan kunnen worden; voorts is in eenige gevallen sprake van posten van anderen aard, die echter wegens de oorlogsomstandigheden evenmin afgewikkeld kunnen worden, terwijl tenslotte bij sommige ondernemingen onder dit hoofd reserveeringen uit hoofde van te betalen winstbelasting begrepen zijn.

Gezien de duidelijke afnemende van voorraden en bedrijfsactiviteit, welke slechts geleidelijk tot uiting komt als gevolg van de te voren plaats gevonden voorraadvorming in de verschillende etappes van den weg van producent naar verschillende, al er rekening mede moeten worden gehouden, dat een verdere inkrimping van de bedrijvigheid onvermijdelijk zal blijken.

De groote liquiditeit der bedrijven verruimt uiteraard de geldmarkt. Slechts korte credieten, als die van banken en leveranciers, zullen zij uit hun ruime middelen aflossen. Extra-aflossingen op groote schaal op obligatieleeningen, hypotheekschulden en dergelijke verplichtingen op langen termijn zouden voor het oogenblik wel een aanzienlijke verlichting van lasten geven, maar zij zouden met het oog op de toekomst gevaren inhouden, daar toch zeker niet mag worden aangenomen, dat de groote liquiditeit van duurzamen aard zal zijn. Te eeniger tijd immers zal aanvulling van voorraden moeten plaats vinden; en wie kan zeggen, tegen welke prijzen dit zal geschieden? Zoo blijft deze liquiditeit het aanbod op de geldmarkt verhoogen, hetwelk financiering mogelijk maakt van de geldbehoefte van de Overheid, die — in tegenstelling tot die van het tot inkrimping gedoemde bedrijfsleven — aanzienlijk blijven.

W. T. F. SLEE.

DE RIJKSMIDDELEN OVER JUNI 1941.

Algemeen beeld.

De eerste zes maanden van het jaar 1941 zijn nu verstreken en er is langzamerhand tekening in den loop van 's Rijks middelen gekomen. Bij beschouwing van het overzicht over het eerste halfjaar valt onmiddellijk de enorme stijging in opbrengst op, die zich over vrijwel de geheele linie heeft voltrokken. Brachten de niet-directe heffingen in de maanden Januari t/m Juni van het vorige jaar in totaal f 202.568.900 op, ditmaal bedraagt de gezamenlijke ontvangst niet minder dan f 305.630.100. Met uitzondering van de groep, die gevormd wordt door de invoerrechten en het statistiekrecht, welke een teruggang van resp. f 37.100.000 en f 283.700 hebben ondergaan, droegen alle middelen tot de stijging bij. Hiervan kwamen onderscheidenlijk f 35.9 en f 26.3 miljoen op rekening van den tabaksaccijns en de omzetbelasting. Voorts komen op den middenstaat

een drietal nieuwe middelen voor, waarvan de loonbelasting alleen f 53.468.800 heeft opgeleverd. In hoofdzaak moet de toeneming der ontvangsten aan de verschillende tot stand gebrachte belastingverhoogen worden toegeschreven; daarnaast vormt de prijsstijging van allerlei artikelen een factor van beteekenis.

Ook de afgelopen maand geeft hooge cijfers te zien. Weliswaar was de ontvangst lager dan in de beide voorafgaande maanden, doch de schommelingen, welke in de totaalcijfers der niet-directe heffingen zijn op te merken, hangen samen met de sterk wisselende opbrengsten der omzetbelasting, en deze laatste pleegt in de laatste maand van het kwartaal de minste baten op te leveren. In vergelijking met dezelfde maand van het jaar 1940 wijzen de meeste middelen een hooger opbrengstcijfer aan; een uitzondering wordt slechts gemaakt door de invoerrechten en door een viertal accijnzen, t.w. die op zout, geslacht, gedistilleerd en suiker.

Loonbelasting.

De loonbelasting vertoont een stijgende tendens; de ontvangst beliep ditmaal f 13.291.200, hetgeen f 2.264.100 uitkomt boven de opbrengst van Maart jl., welke tot dusver de hoogste was. Voorts parasseert op den staat voor het eerst de Commissarissenbelasting met een bate van f 264.600.

Invoerrechten.

De invoerrechten waren weer bijzonder laag (ontvangst f 1.835.300). De daling bedroeg weliswaar slechts f 1.082.500, doch in de maand Juni van het vorige jaar waren de invoerrechten reeds tot een minimum teruggegaan. Het statistiekrecht gaf ditmaal een accres te zien van f 34.200. Ook bij dit middel waren evenwel in Juni 1940 de ontvangsten uitermate gering. Op zichzelf beschouwd was de opbrengst der afgelopen maand (f 99.300) volstrekt niet gunstig; zelfs werd de ontvangst van de drie voorafgaande maanden bij lange na niet gehaald.

Accijnzen.

De accijnzen gaven een onderling afwisselend beeld te zien. Hoewel de zoutaccijnzen, met ingang van 1 April 1941, is verhoogd van f 3 tot f 9 per 100 kg, kwam niet meer dan f 193.300 binnen. Het geldt hier echter een wisselvallig middel. Dank zij de ruime baten van de vorige maanden werd in het eerste halfjaar f 892.000 meer ontvangen dan in dezelfde periode van het vorige jaar. De geslachtaccijnzen leverde f 248.500 minder op dan in Juni 1940; dit middel gaat den laatsten tijd gestadig in opbrengst achteruit wegens het door de rantsoenering verminderde vleeschverbruik. De wijnaccijnzen gaf een surplus van f 86.500; het ontvangen bedrag van f 467.300 is te danken aan het binnenkomen van achterstallige termijnen; waarvoor uitstel van betaling was verleend. Zooals bekend, is voor de belasting op wijn een nieuwe regeling getroffen, waardoor de heffing bij wijze van invoerrecht zal geschieden. De daling in opbrengst van den gedistilleerdaccijnzen ad f 566.900 is te wijten aan de beperkende afleveringsvoorwaarden, die thans te dezen aanzien gelden. Opvallend hoog was de bieraccijnzen, welke het nog nimmer gehaalde bedrag van f 2.069.300 in 's Rijks schatkist bracht (tegen f 966.400 in Juni 1940). Deze extra bate is hoofdzakelijk te danken aan de navordering, welke moest worden voldaan over de op 1 Februari jl. aanwezige voorraden (het recht is van f 1.50 tot f 2.20 per hectolitergraad verhoogd); daarnaast is het bierverbruik opnieuw toegenomen. De suikeraccijnzen liep terug met f 199.900, doch deze teruggang is slechts schijnbaar, aangezien ditmaal een crediettermijn minder werd ontvangen dan in het vorige jaar. Tenslotte moge nog worden gewezen op den tabaksaccijnzen, die f 10.517.300 opleverde, d.i. f 6.806.800 meer dan in Juni 1940. Deze meevaller spruit voort uit de twee kort op elkander vol-

gende accijnzenverhoogen, waarvan de werking wordt gestimuleerd door de verhoging der kleinhandelsprizen, welke de basis der heffing vormen. Ook worden in den overgangstijd méér zegels contant aangevraagd en oude crediettermijnen eerder aangezuiverd. Het volgende staatje geeft een vergelijking tusschen de opbrengsten van de eerste halfjaren 1940 en 1941:

	1e halfj. 1940	1e halfj. 1941
Zout	f 1.366.800	f 2.258.700
Geslacht	„ 4.708.000	„ 5.036.200
Wijn	„ 1.069.100	„ 1.432.400
Gedistilleerd ..	„ 15.072.000	„ 17.996.900
Bier	„ 4.618.500	„ 8.202.400
Suiker	„ 27.149.400	„ 30.751.900
Tabak	„ 21.056.400	„ 30.963.600

Andere indirecte belastingen.

De derde maand van het kwartaal is voor de omzetbelasting het ongunstigst; vandaar, dat in de afgelopen maand slechts f 8.430.800 werd geïnd, tegen f 20.590.900 in de maand April jl. Door de aanzienlijke verzwaring der heffing, waarbij ook diensten worden belast, kwam intusschen in de afgelopen maand nog f 4.781.300 meer binnen dan in de gelijknamige maand van het vorige jaar. De couponbelasting wees een accres aan van f 115.700. De opbrengst van Juni 1940 was echter bijzonder laag. Gerekend over zes maanden komt de ontvangst van het loopende jaar slechts f 88.400 uit boven die van het vorige.

De zegelrechten brachten f 265.200 méér op, van welke stijging f 187.800 te danken is aan een ruimer vloeien van de beursbelasting. De conjunctuurgevoelige middelen bevonden zich evenwel in Juni 1940 in een dieptepunt (de beursbelasting verschafte toen niet meer dan f 2.300). In vergelijking met de voorafgaande maanden valt bij de zegelrechten weer een daling waar te nemen. Hetzelfde kan gezegd worden van de registratierechten, die ditmaal f 1.408.100 opleverden, tegen f 626.400 in Juni 1940 en f 1.683.400 in Mei 1941.

De successierechten vloeiden ruim, dank zij de heffing van 15 extra opcenten; overigens is dit een wisselvallig middel. De overschrijding van de opbrengst van Juni 1940 bedraagt f 2.277.300, doch in de maanden na Mei 1940 was de loop van deze heffing ernstig gestagneerd. De waardevermeerderingsbelasting verschafte ditmaal f 123.700, waardoor de opbrengst over de verstreken maanden van het jaar klom tot f 330.400, terwijl de belasting op gouden en zilveren werken ongeveer in ontvangst verdubbelde (toeneming van f 41.100 tot f 83.000).

Directe belastingen.

Het overzicht van de directe belastingen op ultimo Juni jl. verschilt maar weinig van dat per 31 Mei 1941. Alleen de winstbelasting is in de afgelopen maand sterk vooruitgegaan; het zuiver kohierbedrag steeg van f 25.304.800 tot f 36.275.100. Het totaalbedrag van alle directe heffingen staat thans te boek voor f 128.525.800.

Wat de afzonderlijke belastingen betreft, kan nog worden opgemerkt, dat de grondbelasting, in vergelijking met den stand van het overeenkomstige dienstjaar op hetzelfde tijdstip van het vorige jaar, een vooruitgang aanwijst van f 26.486.300, door de invoering van 100 extra opcenten, zoowel op de gebouwde als op de ongebouwde eigendommen. De inkomstenbelasting vertoont een nadeelig verschil van f 1.258.800. De bedragen van 1940 en 1941 zijn evenwel door de verandering in de belastingwetgeving niet meer voor vergelijking vatbaar. Hetzelfde geldt voor de overige nog niet genoemde directe heffingen. Omtrent den verderen loop van al deze middelen valt voorhands niets met zekerheid te voorspellen.

MAANDCIJFERS.

OVERZICHT VAN DEN STAND VAN DE RIJKSMIDDELEN.
Uit. Juni 1941 (in Guldens).

AFDEELING Ia Dir. belastingen	Kohieren voor den dienst 1941 ¹⁾			Zuiver bedrag der kohieren voor den volgenden dienst t/m dezelfde maand van het vorige jaar ²⁾
	Totaal bedrag	Bedragen, welke zijn terugge- geven of anders dan wegens betaling op de koh. afgeschr.	Zuiver bedrag	
Benaming der middelen				
Grondbelast. a)	36.958.752	—	36.958.752	10.472.498
Inkomst.bel. b)	35.485.124	1.628.291	33.856.833	35.115.647
Vermogensbel. c)	7.062.602	59.908	7.002.694	7.549.538
Verdedig.bel. I	3.265.667	39.917	3.225.749	3.739.605
Opc. v. d. Gem. fondsbelasting	11.714.630	508.000	11.206.631	9.062.011
Winstbelasting ³⁾	36.275.135	—	36.275.135	—
Totaal	130.761.910	2.236.116	128.525.794	65.939.299

a) $\frac{1}{4}$ hoofdsom + 120 opcenten op de hoofdsom der gebouwde eigendommen en 100 opcenten op de hoofdsom der ongebouwde eigendommen. b) Hoofdsom + 70—88 opcenten. c) Hoofdsom + 75 opcenten.

¹⁾ Voor de belastingen, waarvan het belastingjaar op 1 Mei aanvangt, bestaan de vermelde bedragen uit $\frac{1}{4}$ gedeelte van het belastingjaar 1941/42 en $\frac{3}{4}$ gedeelte van het belastingjaar 1940/41.

²⁾ Voor de belastingen, waarvan het belastingjaar op 1 Mei aanvangt, bestaan de vermelde bedragen uit $\frac{1}{4}$ gedeelte van het belastingjaar 1940/41 en $\frac{3}{4}$ gedeelte van het belastingjaar 1939/1940.

³⁾ In mindering te brengen van de opbrengst van de Winstbelasting, de negatieve opbrengst van de Dividend- en Tantiëmbelasting ad f 1.997.605

AFDEELING Ib Overige middelen	Juni 1941	Sedert 1 Jan. 1941	Overeen- komstige periode 1940
Benaming der middelen			
Loonbelasting	13.291.202	5.468.251	—
Commissarissenbelasting	264.645	264.645	—
Rechten op den invoer	1.835.331	11.921.072	49.021.056
Statistiekrecht	99.288	723.065	1.006.739
Accijns op zout	193.260	2.258.744	1.366.777
Accijns op geslacht	471.665	5.036.158	4.707.974
Accijns op wijn	467.269	1.432.397	1.069.065
Accijns op gedistill.	2.205.171	17.996.867	15.071.958
Accijns op bier	2.069.346	8.202.443	4.618.453
Accijns op suiker	4.581.396	30.751.895	27.149.426
Accijns op tabak	10.517.264	56.963.570	21.056.435
Omzetbelasting	8.430.803	70.724.288	44.444.434
Couponbelasting	314.386	2.240.595	2.152.150
Rechten van zegel ¹⁾	908.926	6.411.208	5.125.633
Rechten van registratie	1.408.114	7.392.893	4.564.478
Rechten van successie v. overgang bij overlijden en v. schenking	4.564.990	28.896.009	20.903.737
Waardevermeerderingsbe- lasting	123.734	330.381	—
Belasting op gouden en zilveren werken	82.967	615.640	310.601
Totalen	51.829.757	305.630.121	202.568.916

¹⁾ Hieronder begrepen wegens zegel, recht van nota's van makelaars en commissonnairs in effecten enz. f 190.094 (Beursbel.).
²⁾ Idem f 1.604.147

AFDEELING II. DIENSTJAAR 1940.

Benaming der middelen	Zuivere op- brengst over het tijdvak van 1 Jan. 1940 tot en met de maand Juni 1941	
Grondbelasting, ($\frac{1}{4}$ hoofdsom + 20 opcenten op de hoofdsom der gebouwde eigendommen)	40.713.042	
Inkomstenbelasting	99.373.656	
Vermogensbelasting	21.101.717	
Verdedigingsbelasting I.	10.017.222	
Opcenten op de Gemeentefondsbelasting	30.971.030	
Winstbelasting	22.765.235	
Dividend- en tantiëmbelasting	11.095.483	
Rechten op den invoer	80.071.927	
Statistiekrecht	1.650.477	
Accijns op zout	2.476.647	
Accijns op geslacht	10.988.603	
Accijns op wijn	2.248.659	
Accijns op gedistilleerd	41.543.128	
Accijns op bier	10.282.669	
Accijns op suiker	62.088.110	
Accijns op tabak	55.954.921	
Belasting op gouden en zilverwerken	830.726	
Omzetbelasting	108.944.224	
Couponbelasting	3.960.069	
Rechten en boeten v. zegel	12.647.630	
Rechten en boeten v. registratie	18.422.696	
Rechten en boeten v. successie, v. overgang bij overlijden en v. schenking	42.037.771	
Totalen	660.154.952	

OVERZICHT VAN DE INKOMSTEN TEN BATE VAN HET
WERKLOOSHEIDSSUBSIDIEFONDS.

Benaming der middelen.	Dienst 1940 Zuiver bedrag kohieren tot en met de maand Juni 1941	Dienst 1941 Zuiver bedrag kohieren tot en met de maand Juni 1941
Grondbelasting (veertig ten hon- derd van de hoofdsom wegens gehouden eigendommen en vijf en twintig ten honderd van de hoofdsom wegens ongebouwde eigendommen)	9.686.837	9.702.866
Personeelbelasting (tachtig ten honderd van de hoofdsom naar den eersten, tweeden en derden gronddslag)	18.962.164	9.891.020
Gemeentefondsbelasting (vijf en twintig opcenten op de hoofd- som)	18.162.672	—
Vermogensbelasting (twee en twintig opcenten op de hoofdsom)	2.604.680	—
Inkomstenbelasting (tien opcenten op de hoofdsom)	5.857.760	—
Totalen	55.274.113	19.593.886

INKOMSTEN TEN BATE VAN HET VERKEERSFONDS.

	Juni 1941	1941	1940
Motorrijtuigen- belasting	522.756	4.493.129	9.246.215

INKOMSTEN TEN BATE VAN HET GEMEENTEFONDS.

	Dienst 1940/1941 Zuiver bedrag der kohieren tot en met de maand Juni '41	Zuiver bedrag der kohieren voor den dienst 1939/'40 tot en m. dezelfde maand v. 1940
Gemeente.f. belasting	73.266.301	69.449.094
Opc.verm. t. get. v.50	5.895.855	5.905.752

GECOMBINEERDE MAANDSTAAT VAN DE VIER NEDER-
LANDSCHE GROOTE BANKEN EN VAN HET NEDER-
LANDSCHE BEDRIJF VAN DE NEDERLANDSCHE
HANDEL-MAATSCHAPPIJ.

(In millioenen guldens)	Nederl. Banken		Nederl. Banken en Ned. Handel-Mij.	
	31 Mei 1941	30 Juni 1941	31 Mei 1941	30 Juni 1941
Activa:				
Kas, kassiers en daggeldleeningen	44	44	55	53
Ned. schatkistpapier	658	709	782	841
	702	753	837	894
Ander overheidspapier	27	21	27	21
Wissels	1	1	2	2
Bankiers in binnen- en buitenland	67	65	90	88
Prolong. en voorsch. op effecten	76	68	97	87
	171	155	216	197
Debiteuren	173	170	218	214
Effecten en syndicaten	28	30	40	41
Deelnemingen (incl. voorschotten)	11	11	23	23
	212	211	281	278
Gebouwen	15	15	19	19
Diverse reken. (incl. oversl. posten)	—	1	—	1
Belegde bestemmingsreserven	2	2	2	2
Effecten leendepôt	13	13	13	13
	115	1150	1368	1404
Passiva:				
Crediteuren	777	813	955	992
Wissels	—	—	—	—
Deposito's op termijn	59	60	79	80
Kassiers en genom. daggeldleeningen	1	—	1	—
Diverse rekeningen	25	24	29	28
Bestemmingsreserven	2	2	2	2
Effecten leendepôt	13	13	13	13
	877	912	1079	1115
Aandeelen kapitaal	170	170	210	210
Reserve	68	68	79	79
	1115	1150	1368	1404

STATISTIEKEN.

BANKDISCONTO'S.

Ned. (Disc. Wiss. 2½ 28 Juni '41	Lissabon . . . . . 4 11 Aug. '37
Bk. { Bel. Bi. Eff. 3½ 28 Aug. '39	Londen . . . . . 2 26 Oct. '39
{ Vrsch. in RC 3½ 28 Aug. '39	Madrid . . . . . 4 28 Nov. '38
Athene . . . . . 5 21 Juli '41	N.-York F.R.B. 1 27 Aug. '37
Batavia . . . . . 3 14 Jan. '37	Oslo . . . . . 4½ 21 Sept. '39
Belgrado . . . . . 5 1 Febr. '35	Parijs . . . . . 1½ 17 Mrt. '41
Berlijn . . . . . 3½ 9 Apr. '40	Praag . . . . . 3 1 Jan. '36
Boekarest . . . . . 3 12 Sept. '40	Pretoria . . . . . 3½ 15 Mei '33
Brussel . . . . . 2½ 25 Jan. '40	Rome . . . . . 4½ 18 Mei '36
Boedapest . . . . . 3 22 Oct. '40	Stockholm . . . . . 3½ 17 Mei '40
Calcutta . . . . . 3 28 Nov. '35	Tokio . . . . . 3,5 21 Juli '41
Helsingfors . . . . . 4 3 Dec. '34	Warschau . . . . . 4½ 18 Dec. '37
Kopenhagen . . . . . 4 15 Oct. '40	Zwits. Nat. Bk. 1½ 25 Nov. '36

1) 3% voor wissels, promessen en leeningen met een looptijd van meer dan 120 dagen.

ZILVERPRIJS

GOUDPRIJS

Londen 1)		N. York 2)		A'dam 3)		Londen 4)	
15 Juli 1941..	23½/10	34¾/16	15	2125	168/—	—	—
16 „ 1941..	23½/10	34¾/16	„	2125	168/—	—	—
17 „ 1941..	23½/10	34¾/17	„	2125	168/—	—	—
18 „ 1941..	23½/10	34¾/18	„	2125	168/—	—	—
19 „ 1941..	—	34¾/19	„	2125	168/—	—	—
21 „ 1941..	23½/10	34¾/21	„	2125	168/—	—	—
22 Juli 1940..	22½/10	34¾/22	„	2125	168/—	—	—
23 Aug. 1939..	18½/10	37¼/23	Aug. 1939..	2110	148/6½	—	—

1) In pence p. oz. stand. 2) Foreign silver in \$ c. p. oz. fine.

3) In gulden per kg 1000/1000. 4) In sh. p. oz. fine.

KOERSEN TE NEW-YORK. (Cable).

Data	Londen (\$ per £)	Parijs (\$ per 100 fr.)	Berlijn (\$ p. 100 Mk.)	Amsterdam (\$ p. f 100)
15 Juli 1941	4.03½	2.35	40.05	—
16 „ 1941	4.03½	2.35	40.05	—
17 „ 1941	4.03½	2.36	40.05	—
18 „ 1941	4.03½	2.36	40.05	—
19 „ 1941	4.03½	2.33	40.05	—
21 „ 1941	4.03½	2.33	40.05	—
22 Juli 1940	3.81	—	40.05 1)	—
Muntpariteit	4.86	3.90%	23.81¼	40% 1)

1) Nominaal.

STAND VAN 's RIJKS KAS.

Vorderingen	7 Juli 1941	15 Juli 1941
Saldo van 's Rijks Schatkist bij de Nederlandsche Bank	f 577.787,20	—
Saldo b. d. Bank voor Ned. Gemeenten	„ 673.899,49	f 1.296.054,41
Voorschotten op ultimo Mei 1941 aan de gemeenten verstrekt op aan haar uit te keeren hoofdsom der pers. bel., aand. in de hoofdsom der grondbel. en der gem. fondsbel., alsmede op de belastingen en op de vermogensbelasting	„ 6.120.928,81	„ 144.371.916,25
Voorschotten aan Ned.-Indië 1)	„ 144.371.916,25	„ 144.407.972,48
Idem voor Suriname 1)	„ 10.321.048,44	„ 10.321.325,94
Idem aan Curaçao 1)	„ 319.788,71	„ 319.788,71
Kasvord. wegens creditverstreking a. h. buitenland	„ 69.494.388,—	„ 69.042.343,69
Daggeldleeningen tegen onderpand	—	—
Saldo der postrek. van Rijks-comptabelen	„ 70.090.100,33	„ 84.085.749,60
Vordering op het Alg. Burg. Pensioenfonds 1)	„ —	„ —
Vordering op andere Staatsbedr. en instellingen 1)	„ 23.176.889,07	„ 17.941.264,18
Verplichtingen		
Voorschot door de Ned. Bank ingevolge art. 16 van haar oetdooi verstrekt	—	f 9.758.075,17
Voorschot door de Ned. Bank in reken.-cour. verstrekt	—	—
Schuld aan de Bank voor Ned. Gemeenten	—	—
Schatkistbiljetten in omloop	f 136.244.000,—	„ 136.224.000,—
Schatkistpromessen in omloop	„ 1456.100.000,— 2)	„ 1452.000.000,— 2)
Daggeldleeningen	—	—
Zilverbons in omloop	„ 86.686.000,—	„ 86.683.073,—
Schuld op ultimo Mei 1941 aan de gemeenten weg. a. h. uit te keeren hoofds. d. pers. bel., aand. i. d. hoofds. grondb. e. d. gem. fonds. d. alsm. op de bel. en op de vermogensbelasting	—	—
Schuld aan het Alg. Burg. Pensioenfonds 1)	„ 1.087.121,03	„ 1.849.354,59
Id. aan het Staatsbedr. der P. T. en T. 1)	„ 171.783.181,63	„ 175.814.335,87
Id. aan andere Staatsbedrijven 1)	„ 33.357.185,68	„ 33.302.185,68
Id. aan div. instellingen 1)	„ 235.965.656,62	„ 236.030.383,41

1) In rekg. crt. met 's Rijks Schatkist 2) Rechtstreeks bij De Nederlandsche Bank f 85.000.000,— 3) Idem f 48.000.000,—

DE NEDERLANDSCHE BANK.

Verkorte balans op 21 Juli 1941.

Activa.

Binnenl. Wissels, Promessen, enz.	{ Hfdbank. f 38.500.000	
	{ Bijbank. „ —	
	{ Agentsch. „ 76.100	f 38.576.100
Papier op het Buitenland	f 379.579.344	
Af: Verkocht maar voor de bank nog niet afgeloopen	—	„ 379.579.344
Beleeningen incl. voorschotten in rekening-courant op onderpand	{ Hfdbank. f 141.058.660 1)	
	{ Bijbank. „ 3.691.288	
	{ Agentsch. „ 29.050.814	
	f 173.800.763	
Op Effecten enz.	f 173.608.850 1)	
Op Goederen en Ceelen	„ 192.182	
Voorschotten aan het Rijk	„ 173.800.763 1)	
Munt en muntmateriaal: Gouden munt en gouden muntmateriaal	f 1.022.582.234	
Zilveren munt, enz.	„ 12.485.037	„ 1.035.067.272
Belegging van kapitaal, reserves en pensioenfonds	„ 53.624.965	
Gebouwen en meubelen der Bank	„ 4.000.000	
Diverse rekeningen	„ 209.369.674	
	f 1.909.018.118	

Passiva.

Kapitaal	f 20.000.000
Reservefonds	„ 5.368.354
Bijzondere reserves	„ 16.583.835
Pensioenfonds	„ 11.723.412
Bankbiljetten in omloop	„ 1.684.605.720
Bankassigtiën in omloop	„ 42.432
Rek.-Courant Van het Rijk saldo's	f 168.241.595
Van anderen	„ 168.241.595
Diverse rekeningen	„ 2.452.770
	f 1.909.018.118
Beschikbaar metaalsaldo	f 297.130.137
Minder bedrag aan bankbiljetten in omloop dan waartoe de bank gerechtigd is	„ 742.825.340
Schatkistpapier, rechtstreeks bij de bank ondergebracht	„ 32.000.000
1) Waarvan aan Nederlandsch-Indië (Wet van 15 Maart 1933, Staatsblad No. 99)	f 55.341.825

Voornaamste posten in duizenden gulden.

Data	Gouden munt en muntmater.	Circulatie	Andere opeisch. schulden	Beschikb. Metaalsaldo	Dekkingperc.
21 Juli '41	1.022.582	1.684.606	168.264	297.130	± 56
14 „ '41	1.022.610	1.684.525	172.792	295.867	55,7
7 „ '41	1.022.590	1.682.505	170.268	298.862	55,4
6 Mei '40	1.160.287	1.158.613	255.183	607.042	83
Data	Totaal bedrag disconto's	Schatkist-prom. rechtstr.	Beleeningen	Papier op het buitenl.	Div. reken. (act.)
21 Juli '41	38.576	32.000	173.801	379.579	209.370
14 „ '41	60.576	54.000	174.648	356.971	212.987
7 „ '41	91.576	85.000	175.468	340.166	207.902
6 Mei '40	9.853	—	217.756	750	20.648

1) Per 1 April 1940 herwaardeering van den goudvoorraad op basis van een depreciatie-percentage van 18 pCt.

DUITSCHER RIJKSBANK.

Data	Goud en deviezen	Rentenbank-scheine	Andere wissels, chèques en schatkistpapier	Beleeningen	
15 Juli 1941	77,6	329,3	15.705,8	21,0	
7 „ 1941	77,4	362,2	16.102,1	22,7	
30 Juni 1941	77,7	321,2	16.258,1	20,5	
23 Aug. 1939	77,0	27,2	8.140,0	22,9	
Data	Effecten	Diverse Activa	Circulatie	Rekg.-Crt.	Diverse Passiva
15 Juli '41	26,9	1.836,1	15.156,3	2.132,1	406,9
7 „ '41	42,5	1.582,3	15.441,4	2.080,0	399,6
30 Juni '41	45,1	1.879,4	15.565,0	2.373,2	395,8
23 Aug. '39	982,6	1.380,5	8.709,8	1.195,4	454,8

GEZAMENLIJKE STATEN VAN DE NATIONALE BANK VAN BELGIË EN VAN DE EMISSIEBANK TE BRUSSEL. (in mill. francs)

Data	Goud, specie, deviezen en Rekskredit-kassen	Credit a. h. particuliere bedrijfsleven	Credit aan Staat en openbare lichamen	Overheidsfondsen	Circulatie	Postcheque-ambt	Rekening Courant
10 Juli '41	28.992	548	15.239	1.690	40.745	3.500	1.597
3 „ '41	29.109	570	14.931	1.680	40.446	3.541	1.681
26 Juni '41	28.887	549	15.049	1.704	39.935	3.545	2.073
19 „ '41	28.434	542	15.283	1.651	39.779	3.472	2.424
12 „ '41	28.473	562	14.814	1.676	39.666	3.461	1.766
8 Mei '40	23.606	5.394	695	1.480	29.806	—	909